

РОЗРОБКА ЗАХИСНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИКІВ ЦУКРУ

Проаналізовано сучасний стан цукрової галузі, який свідчить про необхідність пошуку дієвих шляхів щодо його покращення. Досліджено внутрішній та зовнішній ринок цукру, розглянуто світові тенденції виробництва цукру. Запропоновано захисні заходи, які зможуть забезпечити внутрішній ринок цукром власного виробництва і створити експортний потенціал.

Проанализировано современное состояние сахарной отрасли, которое свидетельствует о необходимости поиска действенных путей по его улучшению. Исследованы внутренний и внешний рынок сахара, рассмотрены мировые тенденции производства сахара. Рекомендовано защитные меры, которые смогут обеспечить внутренний рынок сахаром собственного производства и создать экспортный потенциал.

The present state of the sugar industry, which demonstrates the need to find effective ways to improve it. Investigated the internal and external market tsurku, considered the world trends of sugar production. Suggested protective measures that will ensure the domestic sugar market their own production and create export potential.

Постановка проблеми. Цукор займає одне з перших місць серед найважливіших продуктів харчування. При сучасному рівні купівельної спроможності населення він є найбільш доступним продуктом у раціоні харчування населення. А цукровий буряк – це не тільки умова продовольчої незалежності країни, але і гарантія робочих місць, доходів бурякосіючих господарств, фактор підвищення культури землеробства, велике джерело цінних кормів для тваринництва. Тростинний цукор при значно більшому виході продукції з гектара посівів і часто при значно менших витратах завжди буде дешевшим бурякового цукру, як би не росли урожаї буряків і поліпшувалася технологія його вирощування. Тому питання розробки захисної системи, що дозволить виробництву цукрових буряків витримувати конкуренцію з більш дешевим тростинним цукром-сирцем стоїть досить гостро.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням дослідження ринків присвячені роботи багатьох зарубіжних вчених, зокрема Ф. Котлера, А. Маршалла, А. Пезенті, Р. Піндайка, Д. Рубінфельда, П. Самуельсона тощо. Суттєвих результатів в дослідженні ринків товарів, зокрема ринку цукру, досягли такі українські вчені, як О.С. Заєць, О.М. Варченко, М.Ю. Коденська, П.Т. Саблук, А.В. Фурса, О.М. Шпичак, М. М. Ярчук та інші. Водночас в економічній літературі недостатньо дослідженими залишились питання розробки заходів для підвищення конкурентоспроможності бурякового цукру.

Метою даного дослідження є провести комплексний аналіз діяльності цукрової галузі за 2009-2010 роки та визначити інструменти захисту вітчизняного виробника.

Викладення основного матеріалу. Виробництво цукрових буряків може здійснюватися тільки в умовах захисної системи, що дозволяє витримати конкуренцію з більш дешевим тростинним цукром-сирцем. Багаторічний досвід країн світу з розвиненим цукровим виробництвом свідчить, що ефективний його розвиток досягається лише при наявності: міцного законодавчого захисту вітчизняного виробництва; державного регулювання ринку шляхом матеріального стимулювання експорту, надання пільгових кредитів; системного інвестування галузі, визнання її пріоритетності і стратегічного значення. [6, с. 42].

У 2010 році сезон виробництва цукру був технологічно складнішим та більш фінансово витратним, оскільки спекотна сонячна погода та тривала відсутність опадів влітку у деяких регіонах зумовили погіршення розвитку цукрових буряків та їх якості, зниження урожайності та цукристості, що вплинуло і на формування ціни на цукор.

Економічна доцільність вирощування цукрових буряків залежить від їх вартості, врожайності, витрат на їх вирощування та можливості господарств ефективно працювати. На сьогоднішній день спостерігається негативна динаміка змін основних показників діяльності цукрової галузі, що наведена в таблиці 1.

У 2010 році площа посіву цукрових буряків становила 502,9 тис. га, а площа до збирання – 492 тис. га. Негативним фактором діяльності цукрової промисловості є зниження урожайності цукрової буряків на 3,6 т/га, що склала по Україні 27,8 т/га. Біля 200 тис. тонн цукросировини щодоби надходило на цукрові заводи в цілому по Україні. Загальна сума за весь сезон склала 13,37 млн. тонн цукрових буряків з цукристістю у середньому 15,3%, з них перероблено 13,03 млн. тонн (втрати склали 0,34 млн. тонн) і з яких вироблено 1546 тис. тонн цукру білого. Вихід цукру за 2010 рік склав 11,86%. Цей показник зменшився на 1,86% в порівнянні з 2009 роком.

Таблиця 1.

Основні показники діяльності цукрової галузі у 2009-2010 рр.

№ з/п	Показники	Рік		Абсолютне відхилення (+,-)	Темп зміни, %
		2010 р.	2009 р.		
1	2	3	4	5	6
1	Площа цукрових буряків до збирання, тис. га	492	320	172	153,8
2	Урожайність цукрових буряків, тис. тонн	27,8	31,4	-3,6	0,89
3	Виробництво цукру з цукрових буряків, тис. тонн	1546	1267	279	122,02
4	Середній вихід цукру, %	11,86	13,72	-1,86	86,44
5	Ступінь вилучення цукру, %	75,55	79,42	-3,82	95,13
6	Середньодобова переробка на один завод, тонн/добу	3035	3344	-309	90,76
7	Тривалість виробництва в середньому на один завод, діб	63,7	54,0	9,7	117,96
8	Працювало цукрових заводів	73	56	17	130,35
9	Витрати на виробництво 1 тонни цукру, грн.	7000	5500	1500	127,3
10	Середні оптові ціни реалізації 1 тонни цукру, грн.	6930	4400	2530	157,5
11	Рентабельність виробництва цукрових буряків у середньому по Україні, %	25,5	35,0	-9,5	72,9
12	Рентабельність виробництва цукру у середньому по Україні, %	-	2,3	-	-

Позитивним фактором діяльності галузі є збільшення кількості працюючих цукрових заводів, що вплинуло на збільшення виробництва цукру на 279 тис. тонн. Витрати на виробництво однієї тонни цукру з цукрових буряків у 2010 році склали в

середньому 7000 гривень за одну тонну. Причинами зростання цін на цукор є збільшення закупівельних цін на цукрові буряки, підвищення цін на природний газ для промислових споживачів та на всі складові витрат, що формують собівартість виробництва цукру, зокрема, на вапняковий камінь, дифузійні ножі, мішкотару, хімпрепарати, сірку, фільтрувальну тканину тощо.

Цукрове виробництво є найбільш енергоємним серед підприємств харчової промисловості. Доля палива та енергії в собівартості переробки 1 тонни цукрових буряків складає понад 30 відсотків. Питання енергозбереження – це значний резерв збільшення економічної ефективності виробництва цукру та, відповідно, зниження собівартості. Необхідно працювати над виробництвом та використанням альтернативних видів палива, його законодавчим забезпеченням, а також державною підтримкою на початковому етапі. [1, с. 198].

Споживання природного газу цукровими заводами у 2010 році в порівнянні з 2009 роком з розрахунку на 1 тонну переробки цукрових буряків збільшилось на 3,3 м. куб і склало 45,5 м. куб., ці зміни відбулися внаслідок простоїв цукрових заводів.

Собівартість цукру - це на 50% вартість сировини, цукрових буряків. Відповідно, чим дешевша сировина, тим нижча собівартість. Якщо виплачується дотація на сировину, то, природно, нижче вартість цукру, тому що торговельні націнки в Україні чітко контролюються.

На сьогоднішній день ситуація на внутрішньому ринку характеризується низькою купівельною активністю. Середні оптово-відпускні ціни коливаються в межах 7800-7950 грн. за тонну з ПДВ. В Україні запаси цукру на 1 березня 2011 року становлять 990 тис. тонн, що забезпечує потребу внутрішнього ринку майже на сім місяців поточного року (середня місячна потреба внутрішнього ринку складає 130-150 тис. тонн).

Відповідно до зобов'язань України перед СОТ передбачено у 2011 році ввезення на митну територію України в межах тарифної квоти 267,8 тис. тонн цукру-сирцю з тростини.

З урахуванням власного виробництва цукру з цукрових буряків (1546 тис. тонн), перехідних запасів (323 тис. тонн), та імпорту цукру-сирцю в межах тарифної квоти прогнозні його ресурси забезпечують потребу внутрішнього ринку України в повному обсязі на період 2010-2011 маркетингового року.

Захисна стратегія України від зайвого імпорту цукру повинна бути спрямована на створення сприятливих умов вітчизняним виробникам. Створити ефективну систему

захисних заходів від зайвого імпорту неможливо без дослідження ринку, що являється важливим джерелом для прийняття ефективних управлінських рішень.

Внутрішній ринок цукру залишається до цього часу незахищеним від імпорту цукру білого кристалічного, що надходить на територію України з Білорусії в рамках Угоди про вільну торгівлю. Поряд з цим продовжують ввозитися цукрозамінники та інтенсивні підсолоджувачі, що в останні роки набули широкого використання у харчовій, фармацевтичній та інших галузях народного господарства, які у середньому складають 8 кг цукру білого на душу населення.

Отже, у зв'язку з вище перерахованими умовами, Уряду необхідно врегулювати питання імпорту та експорту цукру та цукровмісних продуктів в рамках двосторонніх угод про вільну торгівлю з країнами – членами Митного союзу між Білорусією, Казахстаном та Російською Федерацією.

Цукрова тростина, як досить проста культура, яку вирощують в основному із залученням дешевої робочої сили, має на світовому ринку безперечні переваги, пов'язані, в тому числі, зі зростаючими обсягами переробки цієї сировини на етанол, що набагато ефективніше, ніж переробка кукурудзи на ці ж цілі. Зараз на частку тростинного цукру припадає 75% світового виробництва цього продукту, а до 2016 року, вона складе 80%. При цьому виробництво бурякового цукру знизиться не тільки відносно, а й абсолютно по причині розриву в цінах і у зв'язку з бажанням багатьох розвинених країн зменшити державні витрати на вирощування цукрових буряків, а також і в ряді випадків через зниження споживання цукру в зазначених країнах. У світовому плані буряковий цукор буде відігравати все меншу роль, незрівняну з тростинним [2, с.35].

Виробництвом цукру займаються понад 100 країн у світі. Частка України у загальному світовому виробництві цукру в 2009-2010рр. склала 0,8%, у виробництві з цукрового буряку – 4,2%.

За останні два роки утворився дефіцит виробництва цукру над його споживанням в обсязі 5 млн. тонн. Основними чинниками зниження обсягів виробництва є несприятливі кліматичні умови у найбільших країнах-виробниках цукру - Бразилії, Індії, Китаї, Мексиці та Таїланді. Світові ціни на цукор підвищилися до найвищого рівня майже за 30 років. [8].

Водночас вплив світових тенденцій 2009-2010 роках, які викликали підвищення цін на цукор на світових ринках більше ніж у 2 рази, спонукає товаровиробників цукрових буряків суттєво збільшити площі посіву цукрових буряків в 2011 році.

Дослідив експортні можливості ринку цукру, Україна за параметром якості могла б орієнтуватися лише на ринок Росії та середньої Азії, тому що європейська якість набагато краща. З Білоруссю ми ще можемо конкурувати, але в останні роки вона зробила дуже серйозні кроки в плані модернізації виробництва і підвищення якості цукру.

З метою вирішення проблемних питань цукрової галузі, стабілізації ситуації та захисту внутрішнього ринку необхідно доопрацювати Закон України «Про внесення змін до закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру». Уряду необхідно передбачити забезпечення внутрішнього ринку виключно вітчизняним буряковим цукром та припинення імпорту цукру, починаючи з наступного року.

Державне регулювання ринку цукру об'єктивно необхідне, адже виробництво цукру з тростини потребує майже вдвічі менших витрат порівняно з виробництвом цукру з буряків. Всі країни, які виробляють цукор із буряків, захищають і регулюють свій ринок різними механізмами. Для України дієвими, на нашу думку, будуть наступні заходи:

- захист внутрішнього ринку від небажаного надходження цукру білого, цукровмісних продуктів та синтетичних замінників;
- запровадити механізм стимулювання експорту;
- розробити виробничі технології та провести експериментальні дослідження біологічних видів палива з цукровмісних продуктів на технічній базі цукрових заводів;
- для поповнення обігових коштів на фінансування витрат по закупівлі цукрових буряків, насіння, добрив, пального та матеріальних ресурсів, цукровим заводам необхідно надавати пільгові кредити;
- запровадити нульову ставку ввізного мита при імпорті в Україну енергозберігаючого та технологічного обладнання, а також сільськогосподарської техніки для бурякоцукрової галузі;
- прийняти нормативно-правові акти щодо пільгових цін на природний газ для цукрових заводів у період сезону переробки цукрових буряків урожаю 2011 року;
- скасувати щорічну тарифну квоту СОТ на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини;
- розробити механізм відстрочення сплати ПДВ;

- домагатися виділення коштів державного бюджету для розробки нормативно-технічної документації для цукрової галузі, адаптованої до вимог ЄС та СОТ;
- здійснювати державну підтримку вирощування та виробництва насіння цукрових буряків вітчизняної селекції;
- сприяти здійсненню закупівлі Аграрним фондом до державного продовольчого резерву цукру квоти «А» у його виробників в обсягах, передбачених діючим законодавством;
- нормативно врегулювати питання щодо лібералізації умов декларування зміни оптово-відпускної ціни на цукор, а також запровадити диференційний підхід до формування оптової ціни на цукор у залежності від його якості та кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків.

Висновки. Найоптимальніший варіант захисту ринку - нарощувати внутрішнє виробництво. Потрібно працювати над технологіями, підвищувати врожайність. Чим вища врожайність, тим нижча собівартість буряків. Для того, щоб буряк виростити, потрібна дотація. Вона необхідна влітку, перед тим, як проводити заходи по основному внесенню добрива, а це потрібно робити в серпні-вересні, щоб виростити буряк у наступному році. В нинішніх умовах фермерам або великим господарствам потрібні кошти вчасно тому що, не отримавши якісь дотації, українські переробники буряків конкурентно програють Європі або Білорусі, де цю дотацію отримують.

Державне регулювання ринку цукру об'єктивно необхідне, адже виробництво цукру з тростини потребує майже вдвічі менших витрат порівняно з виробництвом цукру з буряків. Основними принципами державної економічної політики повинні бути: розробка і впровадження у виробництво економічних і нормативно-правових регуляторів управління ринковими відносинами; надання дотацій та пільгових кредитів, інвестування виробництва, субсидування експорту, проведення інтервенційних закупок тощо.

Література

1. Борисенко Б. Основи конкурентної політики. – К.: Таксон, 2004.
2. Вісник цукровиків України // Інформаційний бюлетень. – 2011.-№2 (57).- С. 32-40.
3. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил та інструментів СОТ / Наук. ред. Т.М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2003.
4. Заєць О.С. Ринок цукру в Україні.-К.: Наукова думка, 1999.-385с.

5. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах посилення глобалізаційної конкуренції: Монографія. – К.: КНТЕУ, 2007. – 396 с.
6. Опыт стран-членов ВТО по защите национальных интересов на внутреннем рынках: Журнальный вариант монографического исследования // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №8. – С. 12-121.
7. FAPRI 2009. U.S. and World agricultural outlook. // Miguel Carriquiry, Fengxia Dong, Xiaodong Du. - U.S.A. Iowa State University, University of Missouri-Columbia, Food and Agricultural Policy Research Institute Ames, 2009. - 411 p.
8. Sugar: World Production, supply and distribution [Electronic resource] // United States Department of Agriculture, May, 2009. – Mode of access: [http://www.fas.usda.gov/http/sugar/2009/May sugar 2009.pdf](http://www.fas.usda.gov/http/sugar/2009/May%20sugar%202009.pdf)